

Mišel Kan

≡ KAKAO ≡

Prevela s francuskog
Anda Petrović

■ Laguna ■

Naslov originala

Michèle Kahn
CACAO

Copyright © Bibliophane – Daniel Radford, 2003.

Translation Copyright © 2008 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Didijeu Dekuenu,
Pjeru Defandiniju,
Filipu Valeu*

≡ Ličnosti od 1761. do 1767. ≡

U predgrađu Sent Espri lez Bajona

U kući na Trgu

- DAVID ALVAREZ SARMIENTO
- LUNA ALVAREZ SARMIENTO, Davidova unuka
- RAFAEL PEREIRA zvani POMPON i PATULJAK, patuljak koji lovi pacove
- GOSPOĐICA RIVKA MEJER, Lunina majka, Samijelova udovica
- LUJZA, služavka
- FRANSOA zvani VISOKI, Davidov sluga

Portugalci

- ABRAHAM SARMIENTO, dalji Davidov rođak; njegova žena ABIGAILA; njihova deca DANIJEL, JAKOB i FLORA
- HUAN DEL KAMPO, trgovac duvanom, prijatelj Davidov i Alfonsa Gaspara
- ISAK KARVALJO, trgovac žitom, Lunin prosac
- zastupnici (smenjuju se): MOIZ MESKIT, ALEKSANDAR ŽEN, PEREIRA SUAREZ i SILVA VALE SIN
- G. GOMEZ, obrezivač
- G. RUBIO, zadužen za proizvodnju obrednog hleba

U manastiru svete Ursule

- SESTRA MARIJA
- SESTRA ANGELA
- SESTRA MADLEN

U Bajoni

U gradskoj kući

- GG. DIBROK, ROL-MONPELIJE, BRETU, gradonačelnici koji se smenjuju
- G. MONO, jedan od opština
- G. DE LESEPS, sekretar zapisničar opštine, i njegov saradnik LARTIG
- G. DE VIJEN, gradonačelnikov pomoćnik
- VIJEN MLAĐI, sin i pisar prethodnog
- ADRIJAN GASPAS, drugi pisar gradonačelnikovog pomoćnika

U gradu

- ALFONS GASPAS, advokat, i TEREZA D'AGILAR, roditelji Adrijana Gaspara
- Pjer SABALSAGAREJ, sudski izvršitelj i prijatelj Adrijana Gaspara
- ŽAK SALNAV, majstor čokoladar
- SEBASTIJAN D'AMITEZAROB, majstor čokoladar, glavni konkurent prethodnog
- MANEK, nekadašnji mornar, ortak Davida Alvareza
- Pjer SOBENJ, majstor bakalin
- G. LAKASENJ, majstor časovničar
- DAMA DIBRANA, Lunina krojačica
- ANRI PIGANIOL, gaskonjski kadet
- GRACIJANA BEJRU, majstorica dugmetarka, ljubavnica Adrijana Gaspara
- BERTA VENSAN, pralja

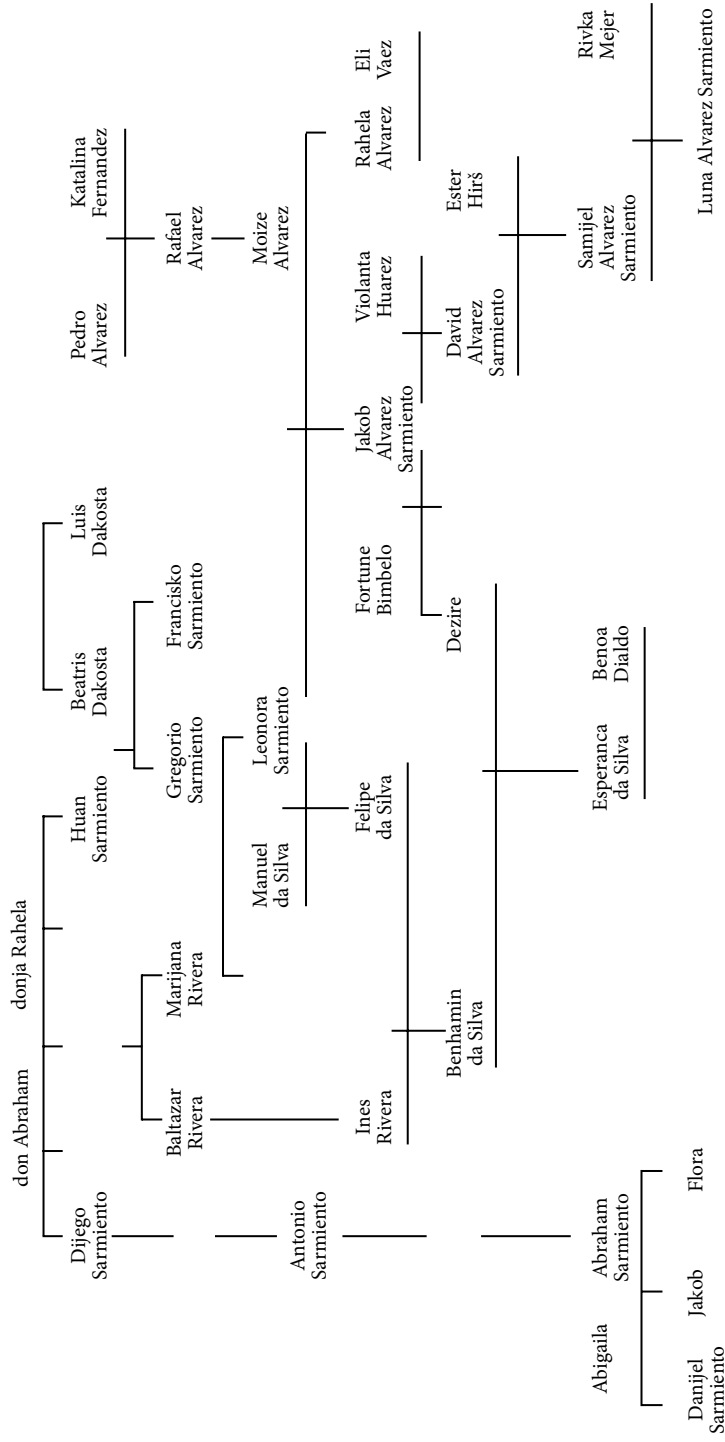
- POMPONOVI drugari: HOĆETOB OG, pandur; LUPOGLAV, kočijaš; TOMAS, skeleđija; MILO, nosač; NARANDŽA i LJUBIČICA, čistači kanala

U Versaju

- G. GROF DE SEN-FLORANTEN, kraljev ministar
- G. DILIVIJE, izaslanik Trgovine, zastupnik gradske uprave
- G. JAKOB RODRIGEZ PEREIRA, naučnik, zastupnik Portugalaca

Oblasne vlasti

- MARŠAL VOJVODA DE RIŠELJE, guverner Gijene (Akitanije)
- G. MEGRE D'ETINJI, upravnik za snabdevanje oblasti Oš
- G. DE MORASEN, njegov podizaslanik u Bajoni
- G. GROF DE GRAMON, nasledni guverner Bajone

Septembar 1761.

BURE

I

1.

≡ Luna Alvarez Sarmiento ≡

Petak 25. septembar 1761.

Grobar je jutros iskopao raku za našu premilu sestru Mariju – procedi sestra Angela glasom hladnim kao severac. Grobnica je čeka. Kao i mesto desno od Gospoda – dodaje s blagošću potpuno suprotnom žutilu lica i krutosti mršave pojave u crnoj vunenoj haljini.

Ona se prekrsti, pa zatvori vrata ćelije, izađe u hodnik i udalji se po škripavome daščanome podu. Luna ključa od besa. Da li stvarno kaluđerica manastira svete Ursule, služiteljka božanske ljubavi, sme tako da govori pred samrtnicom? Da li tako shvata hrišćansko milosrđe?

Bledoga lica, modrih usana, hladnih ruku, sestra Marija jedva diše, guši se na najmanji pokret. Zadah leša, svojstven skorbutu, širi se iz nateklih vilica, iz kojih se kap po kap cedi zgusnuta crna krv: ispao joj je poslednji zub. Ni sok divljeg celera, ni ulje šimšira, ni istucani listovi lisičjega grožđa ne ublažuju bol u ustima nagriženim gnojnim ranama. Sveto pričesće joj je odbijeno, pošto je lekar izjavio da se ono ne može sa sigurnošću odobriti osobi čiji je jezik sav ojedena. Ali život je uporan u njenim očima, crnim kristalima koji sijaju kao fosforne grudvice.

A Luna zna da je blagosilja ta svetlost, nju koja obožava Elohim, boga Izraela.

Sestra Marija neće da uzme drugu čokoladu osim čokolade kuće Alvarez Sarmiento. Luna se prihvatila da je donosi lično. Želi da lično priprema napitak koji već mesecima predstavlja jedinu hranu ursulinke. Ona ima dara da dobro uskladi količinu vode i komadića čokolade, da među šakama okreće mučalicu koja stvara zvuk lepeta krila ptice po površini reke, a zna i jednu tajnu: dve kapi ulja ambre rastvorenog u kašičici ekstrakta od narandžinoga cveta.

Luna sipa penušavi napitak u šolju sestre Marije. Gađenje i strah od zaraze sprečavaju je da pomogne samrtnici da se hrani. To radi nova kaluđerica siročić, kojoj pripada i dužnost da prazni noćnu posudu. Kaluđerica se pridiže uz veliki napor, uzima jedan gutljaj, ponovo leže, iscrpljena, i zahvaljuje pokretom prozračne šake.

– Oprostite za tako običan ukus te čokolade, draga sestro Marija – kaže Luna zbunjeno. – Imamo još samo kakao iz Marenjona i sa Ostrva. Očekujemo tovar odličnoga, sorte karaka iz Venecuele, ali lađa iz Amsterdama kasni nekoliko dana.

Vrata se ponovo otvaraju pod pritiskom sestre Angele, koja lupa donom i strelja Lunu pogledom:

– Prekinite to čavrljanje, kćeri, i vratite se u svoju radnju. Samo zbunjujete sestru Mariju.

Da odgovori? Da kaže punu istinu u lice svetoj ženi? Da joj kaže kako joj je srce suvlje od kopita, od gomile gvozdene strugotine, od koštice kajsije ili od srca artičoke stare čitav vek? Zaista. Sestra Angela pripada možda nekoj od važnih porodica iz Bajone, povezanih s gradonačelnikom ili s opštinarima, a oni su svi progonitelji Portugalaca. Onda je bolje ne iskušavati đavola i držati zatvorena usta, koliko god da je to koštalo. Dostojanstvenim pokretom Luna se umotava u ogrtač, uzima korpu koja miriše na kakao, osmehuje se bolesnici i odlazi i ne pogledavši sestru Angelu.

* * *

Zašto je sestra Angela toliko mrzi, pitala se Luna idući duž spoljnog manastirskoga zida. Ne treba ni sumnjati da je to stoga što pripada *naciji nazvanoj portugalskom*. Osmehnula se. Čudna sudbina za Francuskinju španskoga porekla! Ali svako zna da naziv *Portugalac* prikriva naziv *Jevrejin*.

Sivi oblak je legao kao poklopac na krovove kuća u Sent Espri lez Bajoni. Opet će padati kiša: Lunine potpetice su klopotale na svakom koraku odlepljujući se od spužvastoga tla, a blato pomešano sa sokom iz đubreta sejalo je tačkice po belim čarapama. Na krajeve strmijih ulica oluja i kiša navukle su gomile svakojake prljavštine i kamenja, u kojima su završili i pocrkali psi i mačke. Čak i Ulica Mobek, glavni put kroz predgrađe, postala je pravi slivnik. Čovek tu isprlja obuću, iščaši nogu, udiše smrdljivi vazduh.

A Ulica Grauija najgroznija je u Sent Espriju. Pošto se nalazi u blizini brodogradilišta, izložena je njegovoj buci i pogoduje lošim susretima: nosači koji izbacuju sukrvičaste penušave ispljuvke, bedni nadničari koji traže neki posao ili smeraju kakvo nevaljalstvo, vojnici iz Bearna poznati po zlodelima... A evo i jedne guske kako nailazi preteći kljunom! Luna zamaha kišobranom, ali ne uspe da je uplaši. Htede da je udari, kad odnekud iskrсну neki pas krmeljivih očiju. Hoće li je napasti? Srećom, on reši da pojuri glupu gusku, koja pobeže gaćući sve promuklije i koja će završiti na tanjiru, kao i njene sestre.

A upravo će pečena guska biti glavno jelo na današnjoj večeri. Na večeri koja će zapečatiti Luninu sudbinu.

– Hoćeš li najzad zasnovati svoj dom? – navaljivala je na nju majka toliko puta. – Šta će biti s tobom kada tvojeg dede i mene ne bude više? A znaš koliko on pati pri pomisli da se ugasi loza Alvarez Sarmiento. Nemoj da propustiš ovu poslednju priliku, kćeri! Žalićeš za njom. A posle će biti prekasno. Gospode bože, kakva smejurija da jedna gospođica bude neudata do svoje trideset druge godine! Kada ostale već imaju unuke!

Da li će majka shvatiti jednoga dana da se Luna sve više opire što ona više navaljuje? Otkako Luna pamti, među njima je uvek

bilo bure. Sve nekako kao da je Rivkino jedino zadovoljstvo da zagorčava život drugima. Luna ipak priznaje da ponekada i nju daleko odvuče njena narav, koja je tera da se stalno protivi. Ali ne bi trebalo, razmišlja ona, da joj to smeta da shvati kako treba da teče njen život.

Da li bi joj odgovaralo da se uda? Luna traži odgovor od neba, svojega prijatelja. Jata lasta već se povlače – ko zna prema kojoj zemlji? Zima će biti jaka.

Ostavivši za sobom predgrađe koje kruniše tvrđava, Luna najzad stupa na most popločan crvenim drvetom, koji u Sent Espriju povezuje obale reke Adur. Na drugoj strani leži grad Bajona opasan utvrđenjima.

Luna s blagim uzbuđenjem zamišlja redove španskih izbeglica iz 1492. godine, silom pokrštenih u Portugaliji, pošto im je oteta sva imovina a inkvizicija ih proterala, kako iscrpljeni i izgladneli dolaze pred kapije dobroga grada, nadajući se da će tu zasnovati dom. Kako da ne! Bajona se ponese kao kakva svetica i zatvori se kao školjka. Na svu sreću, Sent Espri, koji danas zovu *Mali Jerusalem na obalama Adura*, pokaza više razumevanja.

Mnogo je vode proteklo ispod mostova, a otada su portugal-ski trgovci, nastanjeni u predgrađu, podgojili Bajonu. Ali i posle gotovo tri veka grad ih i dalje prezire, čak ponižava: zabranama, pod pretnjom visoke kazne, da jedu ili spavaju među njegovim zidovima, da tu imaju skladišta, radionice ili prodavnice, da se snabdevaju na pijaci pre nego što odzvoni podne, da razgovaraju s katolicima u dane praznika ili nedeljom, da zatvaraju radnje subotom, da robu prodaju na malo. Pa prema tome, i da tu prave čokoladu.

Portugalci mogu da prodaju samo na veliko, a osim toga, moraju svako veče da napuste Bajonu pre zalaska sunca, pre nego što narednik, čuvar ključeva, ne zaboravi pojas zidina koji čuva dobre hrišćane.

Pa ipak, uprkos poniženjima koje otelotvoruje most u Sent Espriju, Luna obožava da ga prelazi: dug je, širok i jak, privlači pažnju posetilaca. Pored ograde se nalaze klupe, gde ljudi zastaju da udahnu vazduh s obližnjega mora, da u prolazu posmatraju kola ili brodove pod stranim zastavama, da se dive visokim kamenim kućama koje okružuju Trg Gramon.

Karuce, čeze, stolice-nosiljke, pešaci i konjanici prolaze tuda u radosnom raspoloženju. Kola se mimoilaze uz veliku buku jureći koja prema Madridu, koja prema Parizu. Dolazeći iz Kabretona, volovske zaprege se lome pod teretom korpi, iz kojih se prosipaju crveni barbuni iz Landa. Lađari na Aduru psuju na pasja kola, dok se kočijaši deru koliko ih grlo nosi. U krčagu na ponosito uzdignutoj glavi služavke iz bajonskih kuća nose vodu natočenu na česmi u Sent Espriju.

Đavolska je to priča. Nikada grad nije uspeo da kaptira pijaću vodu, dok su Portugalci iz Sent Esprija o sopstvenom trošku izgradili česmu na trgu u predgrađu. Bajonski građani su se na njoj snabdevali, ali su i dalje grdili: služavke bi mogle tamo da se zaraze razvratom i porokom, koje bi zatim raširile u porodica svojih gazda! Da nije smešno, bilo bi žalosno.

Prve kapi kiše primoravaju Lunu da podigne kapuljaču kada je već stigla na Francusku kapiju na drugome kraju mosta. Ona u sebi pozdravlja njegovo veličanstvo Luja XV. Kraljevo poprsje stoluje u udubljenju zabata, kao da hoće da pokaže kako se ovde ulazi u francuski grad, iako ima izgled španskog.

Na Trgu kod kule, u zanimljivom trouglu koji stvara spoj reka Adur i Niva, mušterije se guraju pred radnjicama pilepljenim uz gradske zidine. Kao kakvi cvetovi, one se otvaraju ujutru i zatvaraju svoje latice u zalazak sunca. Tu se prodaju na malo raznovrsni krojački pribor, svilene tkanine i platno, tkanine sa zlatnim i srebrnim nitima, ali se pravi i čokolada po porodičnom receptu: to je majstorstvo dede Davida Alvareza Sarmienta, zvanog Indijanac.

Jedan od njegovih prijatelja hrišćana Irigojan, kapetan broda, iznajmljuje na svoje ime radnju na Trgu kod kule i ustupa

je Alvarezovima po ceni zakupa uvećanoj za udeo u zaradi. I svako nalazi svoju korist. U načelu, prodaja na malo je zabranjena Portugalcima, ali od čega bi oni živeli ako ne bi zaobilazili takve nepravične naredbe? Po ceni manjoj od jednoga sola za šolju, čokolada Alvarez Sarmientovih važi za najbolju u Bajoni. Luni je zabavno da gleda šta njeni mladi rođaci Danijel i Jakob rade rukama i nogama da bi uslužili mnoštvo koje se tiska pred tezgom. A njih dvojica su zanimljiv par: Danijel, pravi vragolasti vučić, i njegov mlađi brat Jakob s dirljivim licem heruvima!

Radnja u Ulici Nova luka, kuda se Luna uputila žurnim korakom, sasvim je druga priča. A u stvari ista, samo s drugim čovekom: Žan Aje, zvani Manek, nekadašnji pomorac,* bolje reći gusar – bivši mornar svakako, koji je krstaro po Karibima i kojeg je flaša stotinu puta dovela na ivicu groba. Zvanično, on je vlasnik.

Kiša pada sve jače i gomila sveta sliva se u Ulicu Nova luka, željna da se skloni pod strehama kuća od crvenoga drveta i beloga naboja. Dve ulične prodavačice starih kapa počupale su se optužujući jedna drugu da je zagazila na njeno zemljište. Pljušte psovke: traljušo jedna, vucibatino, droljo! Luna zapuši nos maramicom. Da li će ikada doći vreme kada će svaka kuća imati svoj klozet? A treba ih i prazniti. Prošle nedelje neke budale, i ne tražeći dozvolu, pripojile su se na kanal koji prolazi kroz kasapnicu! Nepodnošljiv smrad oterao je sve kupce, na veliku štetu kasapina koji nije mogao ništa da učini.

Ali Luna će uskoro udisati miris radnje u kojoj David Alvarez Sarmiento drži trgovinu na veliko šećerom, vanilom, cime-

* *Corsaire* (fr.) – u početku mornar ili kapetan broda, koga je vlada ovlastila da se bori protiv gusara što su napadali i pljačkali brodove. Kasnije su i sami postali slični gusarima. (Prim. prev.)

tom, kakaom. On joj svakoga dana pomalo prepusti uzde svojih poslova. Luna i deda nežno se vole. Ona ne može dugo a da se ne pomazi s njim. Obožava da mu se pridruži uveče i da ga sluša kako joj objašnjava svet kroz knjige. A naročito otkako su dobili iz Pariza tu neobičnu *Enciklopediju* Didroa i D'Alamberta! Luna iznad svega voli da ga sluša kada se uzbuđi pa priča o bezbrižnom detinstvu u Sen Domingu, u Zapadnoj Indiji, kada ga je otac vodio da gleda crnce kako pomoću motke beru crvene čaure s kakaovog drveta. Otuda mu i potiče nadimak: Indijanac.

Stigavši najzad, Luna prolazi ispod prve građevine, zatim kroz malo dvorište okruženo visokim zidovima kuća, neoprezno zakačivši rukavom jedno od dva stabla pomorandže u sanduku, i tek što je stala na prag radnje, poziva veselim glasom:

– *Abuelo!* Deda!

U to vreme deda je obično u zadnjoj prostoriji, sedi u velikoj fotelji sa cvikerima na nosu i odgovara svojim toplim i čvrstim glasom:

– *Si, hija mia.* Da, kćeri.

– *Abuelo!* – zove ponovo, zagolicana tišinom.

Odgovoriše joj samo tapkanje pacova zatečenog na gozbi, i hrkanje. Zdepasto telo i izbrazdano lice Maneka, davaoca imena i ortaka, pojaviše se iznad tezge. U ruci i nehotice steže dršku pištolja koji je uvek uz njega: sa svojim mračnim svodovima, Ulica Nova luka postaje sve opasnija zbog razbojnika čim padne noć.

– Patuljak dolazio da upozori vašeg dedu da treba d' ide u opštinu – kaže, trljajući od spavanja otežale oči ispod guste gredice crnih obrva. – Izgleda da su opet izmislili nešto da vam zagorčaju život.

„Patuljak se nikada ne vara“, pomisli Luna predosećajući nešto loše.

Ispred kamina u zadnjoj prostoriji, budna oka, ona srkuće penušavu čokoladu iz koje crpe snagu, a koja joj danas pomaže da zavara zebnju. Ukus je uvek izvanredan. Što je više pije, više je želi. Sviđa joj se svaki kakao. Kao i svi, obožava karak iz Venecuele, ali ne odbacuje ni onaj sa Ostrva koji je najpoznatiji jer širi miris očaravajuće zemlje u kojoj je rođen David Alvarez pre skoro devedeset godina.

Kapljica mošusa i prstohvat pimenta izvrsno ga pojačavaju. Tako ga voli gospodin Isak Karvaljo, misli Luna, nezadovoljna što joj to ime ne silazi s uma. Kada god ovde sa uživanjem popije šolju čokolade – Luna je pravi na malo za nekoliko pouzdanih osoba – g. Karvaljo tvrdi da će joj ostati veran dok je sveta i veka. Luni ili čokoladi? Mudri trgovac žitar samo se lako i zagonetno nasmeje. Deda David je pokazao Luni prosidbeno pismo koje mu je stiglo prošle nedelje. Brižljivo, dobro napisano pismo. Luna uzdiše od dosade. U dogovoru s dedom, njena poštovana majka gospođica Rivka Mejer pozvala je gospodina Karvalja danas na večeru.

U ovo doba dana, savršena domaćica kao što je ona sigurno se narodila u kući u Sent Espriju, uz pomoć Lujze, služavke koja nikada ne propusti da svako jelo začini nekom svojom izrekom poput: *Kako zamesiš, tako će ti se i ispeći; Ne stavlja se svako meso na isti ražanj.*

Da li će Luna posle kolača dozvoliti prosiocu da naruči kod juvelira burmu od upletene srebrne i zlatne žice? Da? Ne?

Zna Luna šta je ljubav. Imala je osamnaest godina. Kako je bio otmen i hrabar, duhovit i srdačan Benhamin Kastro, miljenik svih gospođica u Sent Espriju! Od svih, on je izabrao Lunu, ali njegova želja za avanturama stajala ga je glave. Sin brodovlasnika, Benhamin je želeo da oživi lov na kitove, koji je opadao u Bajoni, dok je rastao u rukama Holandana ili Engleza. A zar Baski nisu bili prvi na svetu koji su to radili u Gaskonjskom zalivu? Sve s te izvanredne životinje donosilo je zaradu: mast, meso, vilice, kosti. Od jednoga kičmenoga pršljena lovci bi napravili

stolicu, od jednoga rebra gredu za tavanicu. A jezik se upotrebljavao za spravljanje jela koje je i na kraljevskim trpezama bilo naročito cenjeno u vreme poklada.

Uprkos burama na severnim morima, Benhamin se ukrcao na neki holandski brod. Avaj! Jedan kit je slomio lađu, a istim udarcem i Lunino srce. Njen bol nije slabio tokom vremena. Ona ne prihvata da Benhamina više nema. Nekih večeri bi uhvatila sebe kako se nada da će čuti lupu zvekira na vratima, obojenu onim nestrpljenjem i žarom koji su ga činili privlačnim. Možda su Benhamina spasili iz mora gusari, držali ga kao zarobljenika, a on se posle izbavio pre nego što su zašli u severna mora... Ali Luna mora biti razumna: porodica Kastro je nosila crninu i na svaku godišnjicu smrti izgovarala molitvu za mrtve. I ona je godinu dana nosila na kosi mali crni veo.

Benhamin je nestao pet nedelja pre utvrđenog datuma za svadbu. Luna nije nikada razvila stolnjake od damasta, vezene nadstolnjake, lepe lanene posteljne čaršave, jastučnice ukrašene čipkama, sve što je ulazilo u njenu devojačku spremu. Ona guta suze.

Ostavši udovac s dve devojčice, Isak Karvaljo je takođe mnogo propatio. On je pristojan, ima osmeh i blagi pogled dobrog čoveka. Ipak, Luna ne može da se uzdrži od pomisli da je malo dosadan. Nešto dalje, u Ulici Nova luka, sa svojim ocem drži dobro razrađenu trgovinu žitom, ali Luna više voli da je izbegne, jer se nalazi sasvim blizu mračnoga svoda u čijem se udubljenju skuplja voda i odakle se neprekidno podižu smradna isparenja. Luna ponovo uzdahne. Jedva sme sebi da prizna da je Isak Karvaljo nekad pomalo razdražuje. A onda, da li će moći da voli devojčice, toliko zauzete svojim mašnjama u kosi i keceljicama od tila s vezenim kiticama cveća?

Trla baba lan da joj prođe dan, tvrdi Lujza.

Pažljivo osluškajući, s perom u ruci, Luna sređuje račune, ne zaboravljajući ni trunku onoga što se u radnji prodaje.

1761		<i>Livri</i>	<i>Sola</i>	<i>Deniera</i>
24. sept.	<i>Plaćen stari dug Molijeru</i>			
	<i>Vitrijeu</i>	19	11	
Isto	<i>Poslato Riveri, po nalogu</i>			
	<i>za plaćanje</i>	500		
	<i>Troškovi</i>		1	6
Isto	<i>Udovici Galbaret plaćeno</i>			
	<i>za novine</i>	12		
25	<i>Papir za pisma</i>	3		
Isto	<i>Jedan čamac drva</i>	54		

U dvorištu prigušen zvuk. Ona požuri ka prozoru. Ovoga puta ne radi se o glodarima nego o njihovom smrtnom neprijatelju: to je Pompon, hvatač pacova, od kojega, dok ne podigne glavu, vidi samo zamršenu kosu. Jednim zamahom prljavoga rukava, sav ulepljen blatom, kepec briše ožiljak koji mu pokriva desni obraz. Šest velikih sivih pacova njiše se na kanapu privezanom za motku.

– Lep ulov, mali moj Pompone! – divi mu se.

Čovečuljku zablistaše oči. Gardunja, njegova lasica koju drži pod košuljom, pomalja šiljatu njuškicu i belo grlo. Luna ga razneženo gleda kako miluje svoju životinjicu. Kada bi bar ta ljubav mogla da mu pruži utehu zbog ljudske surovosti! U vezi s tim...

– Pompone, šta se događa u opštini?

– Evo senjor Davida! – najavljuje patuljak.

Luna zaista na ulazu u radnju primeti čudnovato težak korak Davida Alvareza. Potrči da ga sretne. Deda u odelu od crnoga platna oslanja se o štap sa zlatnom jabukom, koji obično s lakoćom vrti. Njegovo visoko telo je povijeno. Nakrivila mu se peri-

ka s koje je vetar odneo puder. Duboka bora brazda mu lepo istureno čelo, plave oči sijaju od besa. Stisnutih usana uputi se prema zadnjoj prostoriji i sruči se u fotelju.

– Ničega nas neće poštediti, *hija mia!*

Sedeći pred kaminom, s naborom gorčine na bradi, deda ćuteći čeka čokoladu. Luna ga nije nikada videla bolesnog – možda zato što je nakupio toliko sunca u svojim ranim godinama? – čak ni tako slomljenoga kao danas. Kao jedini lek priznaje daturu, čudesnu biljku. S Kariba dobija njen ekstrakt boje čilibara. Uzima ga zimi po nekoliko kapi protiv reume i kašlja, a leti njime premazuje ubode komaraca.

– Kao da mi klešta stežu glavu – žali se uzimajući svoju bočicu.

Stavlja kapljicu dature na slepoočnice.

Posle nekoliko gutljaja tople čokolade oporavljeni deda najzad počinje da priča. Zvaničnici gradske uprave objavili su i izlepili novu naredbu: zabranjuje se svakome da trguje i da drži radnju ako prethodno nije dobio odobrenje. Svako ko ne pripada nijednom zanatskom udruženju mora zatvoriti radnju u roku od osam dana, osim ako ne podnese molbu za dobijanje neophodne dozvole.

Međutim Portugalci, bilo da su apotekari, trgovci krojačkim priborom, gvoždari ili čokoladari, primećuje David Alvarez s gorčinom, isključeni su iz zanatskih udruženja.

– Ali zašto bi vam odbili dozvolu, *abuelo?* Zar vaša porodica ne drži ovu trgovinu odvajkada?

– Gradska uprava je u rukama najbogatijih trgovaca Bajone – odgovara David lupajući šakom po doručju fotelje. A da bi pomogli svojim rođacima i prijateljima, opštinari hoće da nam zabrane svaku trgovinu. Shvati to dobro, kćeri!

Tmurno je i hladno. Luna baca u kamin pregršt suvih borovih šišarki, koje planu kao drvene buktinje. David Alvarez netremice gleda u plamen i odjedanput ispusti praznu šolju. Srećom,

ma koliko da je loš, ćilim ublažava udarac i Luna podiže neoštećeni porcelan. Pridižući se, ona sa zaprepašćenjem ugleda dedu okamenjenoga kao komad mermera. Oči, ukočeno uprte u vatru, postale su krupnije, kao od straha.

– Manek! Pompone! – vrisnula je.

U tome trenutku zvono s karmelićanske crkve poče da zvoni iz sve snage i David Alvarez se trže.

– Hoće li ta čokolada stići danas ili sutra? – pobuni se razdraženo.

Je li to on zaboravio da ju je već popio? S nesmanjenim poštovanjem Luna mu doliva ponovo i on pije sa uživanjem.

– A šta ćete vi ovde? – začudi se primetivši patuljka i ortaka koji su dotrčali. – Gledate me kao da mi je izrasla bundeva umesto nosa.

Smešta se ispred ognjišta, greje leđa. Plavetnilo očiju ponovo mu svetluca i veseli smešak oživljava usne.

– Stvarno si najbolja čokoladarka u Bajoni, *nieta querida*, draga unuko! – uzvikuje odmičući šolju. – Dostojna naslednica svoje prababe Leonore! Kune ti se David Alvarez da ćeš to i ostati!

Onda uze štap, zavrte ga živahnim pokretom i izađe, iako je padala kiša.

2.

≡ David Alvarez Sarmiento ≡

Petak 25. septembar 1761.

E ovoga puta je prevršilo! Lepo bi bilo videti gradske upravljače, tako spretne da uvuku grad u kolo sopstvenih interesa, da čvrsto drže vlast u rukama i čak da je prenose u nasleđe, kako bivaju kažnjeni! David je odlučio da ode kod trojice portugalskih zastupnika, da ih navije kao satove, da ih zagreje do usijanja: dosta je, nećemo više trpeti da nas kolju kao ovce! Strpljenje ima granice.

A upravo je slika njegove hrabre bake Leonore, iskrsla iz plamena dok je David ispijao čokoladu pred kaminom u zadnjoj sobi radnje, pobudila u njemu želju da se pobuni. Kakva čudna pojava! Najpre je pomislio da je to obična varka, neobjašnjivo priviđenje, ali što je više gledao i duže slušao, sve više je verovao da je ono što je doživljavao stvarnost. Neka druga, nepoznata, neistražena stvarnost. Da nije ušao u svet duhova?

Gledao je Lunu kako ubacuje borove šišarke u ognjište. I odjedanput je, umesto Lune i u istom položaju, video staru gospođu kako loži vatru u njihovoj kući u Ulici Tombloli. Zvuci, utisci, mirisi, sve se u potpunosti podudaralo s njegovim uspomnama iz onoga davnog vremena, gotovo izbrisanog u njegovom sećanju. Pošto je rođen u Sen Domingu, otac ga je poslao u Sent Espri da dovrši obrazovanje kada nije imao više